

NORGES HØYESTERETT

Den 21. juni 2013 avsa Høyesterett dom i

HR-2013-01317-A, (sak nr. 2013/571), straffesak, anke over dom,

Den offentlige påtalemyndighet (førstestatsadvokat Lasse Qvigstad)

mot

A (advokat Anders Brosveet)

B (advokat John Christian Elden)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Tønder**: Saken gjelder spørsmål om retten har våket over at en straffesak var "fullstendig opplyst" da den frifant to personer som var tiltalt for et omfattende forsikringsbedrageri, jf. straffeprosessloven § 294.
- (2) De to tiltalte i saken, A og B, kjøpte våren 2010 en Sunseeker 62 Manhattan cabincruiser etter at den hadde vært annonsert på Finn.no. Formidler av salget var C. Av annonsen framgikk at båten hadde sunket etter at eieren hadde skåret over inntaksslangen til kjølevannet. Ved senkingen hadde den blitt påført noe skade på fordekket. Ut over preservering av motoren og generatoren var det ikke gjort noe med båten. Båten ble solgt "as is where is", som var Syd-Frankrike. Båten ble kjøpt usett, og avtalt pris var ifølge de tiltalte 1 590 000 kroner, inklusiv transport til X og norske avgifter.
- (3) A tegnet forsikring for båten i If Skadeforsikring NUF. Det ble først tegnet en transportforsikring for 900 000 kroner. Da båten ankom X 28. juni 2010, ble det tegnet en båtforsikring med 1 500 000 kroner som forsikringssum. Forsikringssummen ble så 1. juli 2010 forhøyd til 2 millioner kroner.

- (4) Da salget fant sted, lå båten på land i en båthavn i Beaulieu sur Mer, like ved grensen til Monaco. Den ble sjøsatt og slept til Cannes – et slep som tok 4–5 timer over en distanse på ca. 40 km. I Cannes ble båten satt på lastebil og kjørt til X. Transporten ble foretatt av et nederlandsk transportselskap.
- (5) I X ble båten sjøsatt og plassert ved gjestebrygga. Her ble den liggende i tre døgn fram til 1. juli 2010, da A og B startet slep av den ved hjelp av ei skøyte som de hadde lånt. Det var meningen å slepe båten til Y i Z. Utenfor Æ i Ø strømte imidlertid vann inn i motorrommet og andre deler av båten, og den ble raskt fylt med vann. Slepet ble deretter kappet, og båten sank til bunns.
- (6) Neste dag kontaktet A forsikringsselskapet. Dette bestemte seg for å søke etter båten. Den ble funnet i oktober 2010 på ca. 107 meters dyp, ikke langt fra der den var opplyst å ha gått ned.
- (7) Båten ble hevet i mai 2011 av Å Marina. Det viste seg da at bunnventilen var åpen på venstre motor, samtidig som kjølevannsslangen som går fra bunnventilen til motoren, ikke var tilkopleet motoren, men lå løs. Dessuten var eksosrøret kappet av, og syv til ni vinduer i oppholdsrom sto åpne. I tillegg var motorrommet åpent, idet motordekslet manglet.
- (8) Båten ble beslaglagt, men beslaget ble opphevd i oktober 2011 samtidig som båten ble overført til tollmyndighetene. De tiltalte har senere kjøpt båten ved tvangssalg for 125 000 kroner.
- (9) Påtalemyndigheten engasjerte under etterforskningen fabrikk sjef/båtkonstruktør Tore Christian Halvorsen som sakkyndig. Han har avgitt rapport hvor han på spørsmål i mandatet om den direkte årsaken til at båten sank, har gitt følgende svar:
- "Den direkte årsaken til at båten sank er at store vannmengder kom inn gjennom sjøvannslanger og eksosanlegg. Det startet med sjøvannslange til B/B motor. Da maskinrommet var mellom 1/4 og 1/3 full ble det full vannføring gjennom eksosslangen fra utsiden i tillegg. Maskinrommet er ikke vanntett mot oppholdsrom i forskipet."**
- (10) I rapporten svarte han benektende på spørsmål om årsaken kunne ha sammenheng med at båten var under slep. På spørsmål om hvor lenge båten kunne flyte med de skadene den hadde, herunder om båten kunne holde seg flytende i tre dager, svarte han slik:
- "Nei. Det er ikke teknisk mulig at båten kan ha holdt seg flytende 3 døgn med sjøvannsslange av/demontert under vannlinjenivå. Vekt av 2 ½ `` slange er så stor at den faller ned til dørknivå i maskinrommet som er under vannlinjenivå."**
- (11) Det ble 27. juli 2011 tatt ut tiltale mot A og B for flere straffbare forhold, der den mest alvorlige tiltaleposten gjaldt overtredelse av straffeloven § 272 første ledd om forsikringsbedrageri. Grunnlaget er på dette punkt oppgitt som følger:
- "Torsdag 1. juli 2010, om kvelden eller natten, på strekningen mellom Sverige og Æ, senket han sin båt av typen 62 fots Sunseeker Manhattan ved at han kappet over eksosrøret, og/eller åpnet bunnventilen i motorrommet og koblet av slangen fra motoren, samt åpnet vinduene i båten, i den hensikt å få utbetalt forsikringssummen på to millioner kroner."**

- (12) Fredrikstad tingrett avsa dom 30. november 2011. Begge ble funnet skyldige i overtredelse av straffeloven § 272 første ledd. I tillegg ble begge funnet skyldige i overtredelse av tolloven for å ha brakt med seg 160 000 kroner over grensen for oppgjør av frakten av båten uten at beløpet var oppgitt til tollmyndigheten. Dessuten ble B funnet skyldig i overtredelse av våpenloven for ureglementert oppbevaring av våpen. Straffen ble for begge satt til fengsel i ett år. I tillegg ble begge dømt til solidarisk å betale erstatning til forsikringsselskapet med 659 006 kroner. Erstatningen gjaldt kostnader forsikringsselskapet hadde hatt i forbindelse med heving og undersøkelse av båten.
- (13) Tingretten fant det bevist at de tiltalte hadde forholdt seg slik som beskrevet i grunnlaget for tiltalebeslutningen, og at handlingen var foretatt for uberettiget å få utbetalt forsikringssummen. De tiltalte hevdet for tingretten at bunnventilen måtte ha vært åpen helt siden båten ble sjøsatt og slept til Cannes. At båten ikke hadde inntatt vann under dette slepet og heller ikke mens den lå fortøyd ved gjestebrygga, forklarte de med at kjølevannsslangen måtte ha stått i en oppreist posisjon slik at åpningen rakk over vannlinjen. Underveis fra X har så denne falt til siden slik at vann strømte inn i båten gjennom den åpne bunnventilen. Tingretten fant at denne forklaringen knapt hadde "en teoretisk mulighet" og la til grunn at bunnventilen var stengt da de tiltalte overtok båten. Blant annet viste tingretten til forklaringen fra D, som drev X Marina, om at han sjekket at bunnventilene var stengt før han satte båten på vannet i X.
- (14) A og B anket tingrettens dom til Borgarting lagmannsrett for så vidt gjaldt overtredelsen av straffeloven § 272 første ledd. Ankene gjaldt bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, saksbehandlingen og straffutmålingen – herunder det sivile kravet. Ved lagmannsrettens beslutning 18. april 2012 ble ankene ikke tillatt fremmet, idet lagmannsretten fant det klart at ankene ikke ville føre fram, jf. straffeprosessloven § 321 andre ledd første punktum.
- (15) Beslutningen ble begjært omgjort under henvisning til ny dokumentasjon i saken. Etter at de tiltalte hadde kjøpt båten tilbake, lagde de en videofilm som viser at kjølevannsslangen står oppreist av seg selv, og med toppen over vannlinjen. Filmen viser dessuten at dersom man bøyer slangen, reiser den seg automatisk opp igjen. Etter dette ble beslutningen om å nekte anken fremmet omgjort.
- (16) Under saksforberedelsen for lagmannsretten ble det foretatt rekonstruksjon/bevisopptak av slepet hvor man benyttet den samme skøyta til å slepe båten. Til stede var også den sakkyndige Halvorsen. I tillegg rapport fra desember 2012 konkluderte Halvorsen med at han ikke hadde noen annen mening enn den han ga uttrykk for i den tidligere rapporten.
- (17) Borgarting lagmannsrett avsa dom 11. februar 2013. Begge de tiltalte ble enstemmig frifunnet for overtredelse av straffeloven § 272 første ledd, det vil si tiltalen post I. De ble også frifunnet for kravet om erstatning. På dette punktet var det dissens, idet en av meddommerne fant at beviskravet for å ilegge erstatning var oppfylt. Domsslutningen lyder:

- "1. A, født 29. september 1961, frifinnes for tiltalen post I.
2. For det forhold som er rettskraftig avgjort ved Fredrikstad tingretts dom av 30. november 2011 fastsettes straffen for A til en bot stor 32 000 – trettitotusen – kroner, subsidiært 16 – seksten – dagers fengsel. Ved eventuell

soning av den subsidiære fengselsstraffen kommer 2 – to – dagers varetekt til fradrag.

3. A, født 29. september 1961, frifinnes for krav om erstatning.
4. B, født 4. juni 1977, frifinnes for tiltalen post I.
5. For de forholdene som er rettskraftig avgjort ved Fredrikstad tingretts dom av 30. november 2011 fastsettes straffen for B til en bot stor 40 000 – førtitusen – kroner, subsidiært 20 – tjue – dagers fengsel. Ved eventuell soning av den subsidiære fengselsstraffen kommer 3 – tre – dagers varetekt til fradrag.
6. B, født 4. juni 1977, frifinnes for krav om erstatning."

- (18) Lagmannsretten fant ikke å kunne utelukke at bunnventilen hadde vært åpen da båten kom til X. I motsetning til tingretten la lagmannsretten ikke til grunn at D – som i mellomtiden var avgått ved døden – sjekket bunnventilen da båten ble sjøsatt i X. Om dette uttaler lagmannsretten:

"D har forklart seg noe forskjellig. I den første politiforklaringen av 29. oktober 2010 har han ikke nevnt noe om bunnventilen. I neste politiforklaring av 20. mai 2011 har han forklart at han kikket ned i motorrommet og sjekket at bunnventilene var lukket før sjøsetting. Han forklarte at dette er noe han alltid gjør før sjøsetting. Det samme har han ifølge tingrettens domsgrunner uttalt i tingretten. Advokat Holm-Olsen forklarte som vitne i lagmannsretten at han i tingretten konfronterte D med at det var vanskelig å komme til motorrommet fra dekket, bl.a. på grunn av targabøylen. D endret da forklaring og mente at han hadde kommet inn i motorrommet en annen vei. Etter det opplyste er det ikke noen annen vei inn i motorrommet. Lagmannsretten kan etter dette vanskelig legge til grunn at D sjekket bunnventilen i denne konkrete båten."

- (19) Når det gjelder kjølevannsslangen, viste lagmannsretten til rekonstruksjonen i 2012. Videre diskuterte den om slangen i 2010 var av samme beskaffenhet som i 2012, med andre ord om den også den gang hadde en stivhet som gjorde at den holdt seg i en oppreist posisjon slik at åpningen oversteg vannlinjen. Det heter i den forbindelse:

"Lagmannsretten bemerker at det ikke er gjort noen reell vurdering av kjølevannslangens beskaffenhet og egenskaper – om slangen er modifisert eller under hvilke forhold den endrer karakter, herunder betydningen av at slangen har ligget på 107 meters dyp i ti måneder. Den er ikke forelagt for sakkyndighet på området, som f.eks. Sintef."

- (20) Lagmannsretten fant på denne bakgrunn ikke å kunne utelukke at slangen var av samme beskaffenhet i 2010 som den var ved rekonstruksjonen i 2012.

- (21) Når det så gjelder det avkappede eksosrøret, la lagmannsretten til grunn at det ikke var skadet på grunn av slitasje, men var skåret av, og at dette ikke hadde skjedd i forbindelse med havariet i Frankrike. Det heter så om mulige årsaker til at eksosrøret har blitt kappet:

"Lagmannsretten bemerker at politiet ikke har innhentet opplysninger eller foretatt undersøkelser hos transportselskapet og eventuelt andre om hendelsesforløpet da båten ble løftet opp på lastebil i Cannes, eller om hvordan transporten på landeveien frem til X forløp.

Lagmannsretten finner det vanskelig å se bort fra at det kan ha skjedd en kapping av eksosrøret og/eller åpning av bunnventilen i forbindelse med transporten."

- (22) Påtalemyndigheten har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett med påstand om at lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves. Anken gjelder saksbehandlingen. I anken er det anført at lagmannsretten ikke har oppfylt sin plikt til å sørge for at saken ble fullstendig opplyst, jf. straffeprosessloven § 294, idet den skulle ha bedt om at det ble foretatt ytterligere undersøkelser av transporten av båten fra Frankrike til X. Videre er det anført at domsgrunnene er mangelfulle, jf. straffeprosessloven § 40. Høyesteretts ankeutvalg traff 12. april 2013 beslutning med slik slutning:

"Anken tillates fremmet for så vidt gjelder spørsmålet om retten har sørget for sakens fulle opplysning, jf. straffeprosessloven § 294. For øvrig tillates anken ikke fremmet."

- (23) *Jeg er kommet til at anken fører fram.*
- (24) Innledningsvis nevner jeg at det fra forsvarernes side er innvendt at aktor i sin argumentasjon har tatt opp forhold som ikke har vært framhevet i anken. Det anføres at slike moment ikke kan tas i betraktning i den rettslige prøving av anken.
- (25) Dette er jeg ikke enig i. Ankeinstansen står fritt innenfor ankegrunnen til å legge vekt på andre moment enn de som er uttrykkelig nevnt i anken. Det kan riktig nok ligge en begrensning i kravet til kontradiksjon. Dette er imidlertid ikke en aktuell problemstilling i vår sak.
- (26) Som forsvarerne har poengtert, bygger vår prosessordning på anklageprinsippet, som innebærer at det er politiet/påtalemyndigheten som har ansvaret for etterforskningen av en straffesak, jf. Andenæs/Myhrer, Norsk straffeprosess, 4. utgave side 31. Dette korresponderer med at det er påtalemyndigheten ved aktor som har ansvaret for bevisføringen under hovedforhandlingen, med den selvfølgelige reservasjon at også forsvareren kan føre bevis til støtte for sin klient.
- (27) Fra dette grunnleggende utgangspunktet fastsetter straffeprosessloven § 294 en selvstendig plikt for retten til å kontrollere sakens opplysning. Bestemmelsen lyder:
- "Retten skal på embets vegne våke over at saken blir fullstendig opplyst. I dette øyemed kan den beslutte å innhente nye bevis og utsette forhandlingen."**
- (28) Som det framgår av teksten, kan situasjonen være slik at retten – etter at den har trukket seg tilbake, men før dom avsies – for å oppfylle kravet i § 294, må reassumere forhandlingene ved å innkalle partene på nytt for innhenting av supplerende bevisstoff.
- (29) Bestemmelsen viderefører en tilsvarende bestemmelse i straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd og er utslag av den offentlige interesse i at en straffedom blir materielt sett riktig. Bestemmelsen viser at selv om påtalemyndigheten har bevisføringsplikten, er en straffesak en sak av indispositiv karakter.
- (30) Spørsmålet er så hvor streng plikt loven legger på retten når den skal kontrollere sakens opplysning.
- (31) Det sentrale formålet med bestemmelsen er å forhindre uriktig domfellelse. Dette tilsier at det vil være en grunnleggende forskjell mellom rettens plikt til å sørge for sakens opplysning til gunst og til skade for tiltalte. Retten har således et særlig ansvar når det er

tale om opplysning til tiltaltes gunst. Det skal dessuten mer til for at en forsømmelse fra rettens side fører til opphevelse når dette er til skade for tiltalte enn hvor det er til tiltaltes gunst. Jeg viser i denne forbindelse til det som førstvoterende i Rt. 2005 side 907 i avsnitt 43–44 uttaler om forskjellen i virkning av saksbehandlingsfeil til gunst og til skade for tiltalte:

"(43) Dersom det ikke er tale om en saksbehandlingsfeil som omfattes av oppregningen i straffeprosessloven § 343 andre ledd, er det et vilkår for at feilen skal gi grunnlag for å oppheve den avgjørelsen som er truffet, at det antas at feilen kan ha innvirket på dommens innhold, se § 343 første ledd.

(44) Ved avgjørelsen av hvor stor grad av sannsynlighet som må kreves for at feilen kan ha virket inn på dommens innhold, taler gode grunner for å skille mellom frifinnende og fellende dommer. For at en fellende dom skal oppheves på grunn av saksbehandlingsfeil, er det etter sikker rettspraksis tilstrekkelig at det foreligger en rimelig mulighet for at feilen har hatt betydning. Dersom dommen er frifinnende, og feilen er av en slik karakter at påtalemyndigheten burde ha tatt spørsmålet opp under hovedforhandlingen, bør det imidlertid etter min mening stilles krav om en noe større grad av sannsynlighet for at feilen kan ha virket inn. Jeg finner støtte for en slik differensiering i rettsavgjørelser om betydningen av feil som består i at retten ikke har oppfylt sin plikt etter straffeprosessloven § 294 til å påse at saken blir fullstendig opplyst, se for eksempel Rt. 1972 side 1218 på side 1219, Rt. 1982 side 1858 (l.nr. 177/1982), Rt. 1984 side 462 på side 464 og Rt. 1987 side 266. Etter min mening bør det i tilfeller hvor påtalemyndigheten burde ha tatt spørsmålet opp under hovedforhandlingen, stilles som vilkår for å oppheve en frifinnende dom på grunn av saksbehandlingsfeil, at det foreligger bortimot sannsynlighetsovervekt for at feilen har hatt betydning."

- (32) Ut over det som her uttales, nevner jeg at det generelt sett må antas at den rett som har behandlet saken, har den beste oversikt over bevissituasjonen og dermed det beste grunnlaget for å vurdere om saken er blitt "fullstendig opplyst". Det bør derfor vises en viss forsiktighet med å sette en dom til side på grunnlag av svikt i sakens opplysning.
- (33) Vår sak gjelder opplysning til skade for tiltalte. Det er på det rene at rettens plikt til å våke over sakens opplysning også gjelder i denne retningen.
- (34) Problemstillingen kom opp i sak inntatt i Rt. 1972 side 1218. I denne saken anket påtalemyndigheten, idet det ble anført at retten, når den fant at det ikke var opplyst tilstrekkelig grunnlag for å avsi fellende dom, skulle ha besluttet saken utsatt for å få supplert bevisførselen. Om dette uttalte førstvoterende på side 1219, som fikk støtte av tre av de øvrige fire dommerne:

"Jeg kan ikke se at retten har gjort noen feil ved ikke å søke bedre belyst grunnlaget for det faktum retten her har basert seg på. Påtalemyndigheten møtte under hovedforhandlingen, og den nærmeste opplysningskilde, tiltalte selv, ble avhørt. Når påtalemyndigheten da uten selv å begjære utsettelse innlot saken med påstand om fellende dom, må retten kunne gå ut fra at den har fått seg forelagt det materiale påtalemyndigheten mener den kan og bør skaffe til veie som bevis i saken. Påtalemyndigheten var kjent med hva tiltalte anførte til sin frifinnelse og hva retten følgelig måtte bygge på hvis den fant at påtalemyndighetens bevisføring ikke var holdbar. Det er da ingen feil at retten uten videre frifinner når den anser påtalemyndighetens beviser for utilstrekkelige til fellelse."

- (35) Rt. 1982 side 1858 (l.nr. 177) synes å bygge på samme resonnement.

- (36) Disse avgjørelsene viser at dersom saken ligger slik an at retten har grunnlag for å tolke aktors opptreden slik at de bevis som med rimelighet kan framskaffes, er blitt framlagt, må retten som hovedregel kunne basere seg på det.
- (37) På den annen side vil det ved frifinnelse – altså hvor det er tale om å våke over sakens opplysning til tiltaltes skade – kunne ha stor betydning hvor forberedt aktor hadde foranledning til å være på det aktuelle frifinnelsesgrunnlaget. Jeg viser i denne forbindelse til Rt. 1984 side 462, som gjaldt promillekjøring. Tiltalte hadde kjørt av vegen og ble sittende fast slik at han måtte skjæres løs. Selv om bevisbildet skulle synes ganske klart, ble tiltalte frifunnet. Bakgrunnen var at tiltalte skulle ha antydnet overfor sin far at en annen hadde kjørt. Høyesterett fant at retten ikke hadde oppfylt plikten til å sørge for sakens opplysning og opphevde dommen. I denne forbindelse uttales på side 464:

"Det måtte videre fremstille seg som høyst nærliggende for retten at spørsmålet kunne avklares bedre, således gjennom tilleggsforklaring fra lensmannsbetjent E, slik aktor hadde vært inne på, og gjennom forklaring fra de brannmannskaper som deltok på ulykkesstedet. Ytterligere nevner jeg at det dreide seg om en alvorlig sak, særlig hensett til personskadene. Jeg må under disse omstendigheter anse det som en tilsidesettelse av rettens plikt etter straffeprosesslovens § 331 femte ledd at den nøyde seg med å treffe avgjørelse på grunnlag av de bevis som var ført."

- (38) I Rt. 1987 side 266 bygger kjæremålsutvalget på samme grunnsyn som i Rt. 1984 side 462, også der i en promillesak hvor føreren satt fastklemt i bilen.
- (39) Dommene viser at selv om retten normalt må kunne basere seg på det som aktor har lagt fram, kan saken likevel få en slik vending at retten plikter å sørge for supplerende bevisføring før det kan avsies frifinnende dom. Denne plikten kan også inntre selv om partene har vært enige om at supplerende bevisføring ikke har vært nødvendig, jf. Rt. 1968 side 959 på side 972.
- (40) I Rt. 2008 side 605 oppsummerer førstvoterende hovedmomentene som retten må iakttå ved ivaretagelsen av opplysningsplikten, jf. avsnitt 14, hvor det uttales:

"Retten har etter § 294 en selvstendig plikt til å sørge for at nødvendige opplysninger blir innhentet. Dette gjelder selv om partene måtte mene at ytterligere opplysning av saken ikke er nødvendig, men desto mer dersom partene er uenige om behovet eller muligheten – typisk når politiet motsetter seg å innhente opplysninger tiltalte ønsker fremlagt. Rekkevidden av rettens plikt etter § 294 beror på sakens omstendigheter, med det generelle bevisbilde som utgangspunkt for vurderingen. Et sentralt moment er hvor alvorlig saken er. I tillegg vil det kunne ha betydning om opplysningene gjelder et viktig punkt i saken, om de antas å være til tiltaltes gunst, og om de kan fremskaffes ved rimelig innsats av tid, penger og andre ressurser i forhold til hva man må regne med kan oppnås."

- (41) Jeg går så over til å se på forholdene i vår sak.
- (42) Høyesterett har full kompetanse til å prøve bevisbedømmelsen som knytter seg til saksbehandlingen, noe som igjen danner grunnlag for vurderingen av om det er begått saksbehandlingsfeil. På den annen side er bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet endelig avgjort av lagmannsretten, jf. straffeprosessloven § 306 andre ledd. Ved vurderingen av om det er begått saksbehandlingsfeil, må det derfor tas hensyn til denne kompetansebegrensningen.

- (43) Som det framgår av sitatet fra Rt. 2008 side 605, må rettens plikt til å sørge for sakens opplysning ses i lys av sakens generelle bevisbilde. Det generelle bevisbildet vil således kunne få betydning for rettens opplysningsplikt selv om retten ikke har funnet de enkelte bevis klare nok til å kunne avsi fellende dom.
- (44) Påtalemyndighetens angrep på dommen knytter seg til lagmannsrettens bedømmelse når det gjelder betydningen av at eksosrøret var kappet. Eksosrøret gikk fra motoren til akterenden av båten, der det endte i en åpning som lå noe over vannlinjen. Det er opplyst at det var montert vannlås i eksosrøret slik at vann ikke kunne renne inn i motoren gjennom røret. At røret var kappet, kunne ikke i seg selv forårsake at båten sank, men ville påskynde senkingen dersom vann på annen måte strømmet inn i båten.
- (45) Dette innebærer at dersom det må legges til grunn at eksosrøret var intakt da båten kom til X, kunne mye tale for at det var de tiltalte selv som hadde kappet røret for å lette senkingen. Dette ville kunne være et avgjørende moment i den samlede bevisvurderingen.
- (46) Når retten skulle vurdere om saken var fullt opplyst, var det sentralt dels hvilke opplysninger man hadde om selve eksosrøret, og dels hvilke opplysninger man for øvrig hadde av betydning for bevisvurderingen av om det forelå forsikringsbedrageri – kort sagt det totale bevisbildet.
- (47) Jeg ser først på opplysninger om selve eksosrøret.
- (48) Av vesentlig betydning er det at lagmannsretten, på bakgrunn av dokumentasjonen som forelå om båtens tilstand etter forliset i Frankrike, legger til grunn at røret på dette tidspunkt var helt. Det er videre sentralt at røret var kappet eller avsagd og ikke brukket som følge av slitasje eller lignende.
- (49) Det er på det rene at det av hensyn til transporten var nødvendig å fjerne propellen og kappe rorene. Dette hadde imidlertid et klart transportmessig formål. Tilsvarende gjaldt ikke for eksosrøret. Tvert imot er det vanskelig å se noen rasjonell grunn til at transportøren skulle sage over eksosrøret. En slik handling ville ha karakter av rent skadeverk.
- (50) Det var altså ingen positive holdepunkter for å anta at eksosrøret var kappet ved ankomst X.
- (51) Jeg ser så på det øvrige bevisbildet som kan trekkes ut av tingrettens og lagmannsrettens faktabeskrivelse. Spørsmålet er i hvilken grad dette – til tross for at lagmannsretten ikke fant tilstrekkelig bevis for domfellelse – trekker i retning av forsikringsbedrageri. Jo klarere et slikt bilde avtegner seg, jo mer skjerpes kravet til rettens kontroll med sakens opplysning når den likevel ikke finner grunnlag for å avsi fellende dom.
- (52) Her tar jeg for det første for meg opplysninger som gjelder bunnventilen. Spørsmålet er altså om det er opplysninger som – uavhengig av lagmannsrettens konklusjon ved bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet – peker i retning av at bunnventilen var lukket da båten ble sjøsatt i X.
- (53) Til tingretten har C fortalt at han av selger av båten, F, som befant seg i Frankrike, fikk opplyst at det eneste som var gjort med båten i Frankrike var preservering av motorene og

stenging av bunnventilene. Dette følger av tingrettens premisser. Tilsvarende opplysning hva bunnventilene angår, er ikke inntatt i lagmannsrettens premisser, uten at det er oppgitt om C der har forklart seg annerledes.

- (54) D, som sto for driften av X Marina, uttalte til tingretten at han, i samsvar med fast rutine, kontrollerte at alle åpningene var tette da båten ble satt på vannet. Han uttalte dessuten at han i de tre påfølgende dagene kunne konstatere at båten ikke tok inn vann.
- (55) Båten hadde et slep på ca. 40 km fra Beaulieu sur Mer til Cannes uten at det er opplyst om inntak av vann, til tross for at dette er en mye lengre strekning enn slepet fra X til Æ.
- (56) De tiltalte sa i sine forklaringer at det sto vann i motorrommet opp til 1 cm over gulvrists mens båten lå i X, og at dette medførte at det ikke var mulig å se bunnventilen. I kontrast til dette hadde G fra Å Marina ikke hatt noe problem med å se bunnventilen etter hevingen selv om båten da var full av vann.
- (57) Det må videre karakteriseres som ganske spesielt at verken den eller de ansvarlige ved sjøsettingen i Frankrike eller i X skal ha passet på å stenge bunnventilen på en båt av en slik betydelig størrelse og vekt som i dette tilfellet – det er oppgitt at den var 18,9 meter lang og 4,7 meter bred og med en deplasement (vekten av den vannmengde båten fortrenger når den flyter) på 42 tonn.
- (58) Jeg ser så på hva som er opplyst om kjølevannsslangen. Lagmannsretten har lagt til grunn at denne i 2010 hadde samme egenskap som ved befaringen i 2012, nemlig at den uten støtte hadde en oppreist stilling, som også automatisk ble gjenopprettet etter nedlegging.
- (59) I annonsen på Finn.no er det opplyst at båten "sank etter at eieren skar over inntaksslangen til kjølevannet". I inspeksjonsrapporten 18. februar 2009 etter havariet i Frankrike er det opplyst at "kjølerøret i forsterket plast for sjøvann som brukes til kjøling av venstre motor var koblet ut ved motorinntak og klemringen ikke satt fast. Det at plastrøret er plassert under vannlinjen, gjorde at når det først ble utkoblet, samtidig som motoren og tilsvarende sjøvannpumpe var i ustand, strømmet sjøvann inn i maskinrommet, noe som var årsak til at fartøyet halv-sank". Det er altså ikke noe som tyder på at slangen ved denne anledning hadde en slik egenskap at det hindret vanninntrenging.
- (60) Den sakkyndige uttalte at slangen hadde en annen beskaffenhet de gangene han undersøkte den etter at båten ble hevet enn under rekonstruksjonen, som ble foretatt etter at de tiltalte hadde kjøpt båten tilbake. Det heter om dette i hans tilleggsrapport:
- "Båten ville ikke holdt seg flytende i X eller som jeg senere var om bord på Å 2 ganger. Gang 2 testet, sammen med en ansatt på Å marina. Jeg testet flere ting men fikk aldri kjølevannsslange til å stå av seg selv noen av disse ganger. Den falt over, den ene eller den andre veien og ned til dørknivå. Derfor må begge kule ventiler ha vært stengt i Sverige."**
- (61) I tilleggsrapporten har han videre uttalt at han syntes kjølevannsslangen var stivere med større dimensjon nå enn da han besiktiget båten i Å.
- (62) Det er også andre forhold som lagmannsretten burde vurdert betydningen av i relasjon til sakens opplysning. Jeg nevner særlig at forsikringen ble økt fra 1 500 000 kroner til

2 millioner kroner – det vil si godt over den opplyste kjøpesummen – samme dag som forliset skjedde, at batteriene på begge mobiltelefoner opplyses å ha vært tomme da forliset skjedde slik at de ikke fikk kontaktet redningstjenesten, men at begge likevel brukte mobiltelefonene senere på natten, og at B i en samtale med ekskjæresten ikke nevnte slepet eller forliset, til tross for at hun var sammen med ham og A da de mottok båten i X 28. juni 2010.

- (63) Det er også grunn til å stille spørsmål ved hvorfor slepet ble gjennomført på natten, hvorfor vinduene i oppholdsrom var åpne og hvorfor motordekslet ikke var på plass. Selvsagt kan disse forholdene ha sin naturlige forklaring, men samtidig er det på det rene at dette er forhold som bidrar til raskest mulig senking av båten.
- (64) Når det generelle bevisbildet er slik, forekommer det meg å være en forsømmelse av opplysningsplikten når lagmannsretten frifant de tiltalte med den begrunnelse at det ikke kan utelukkes at noen andre har kappet røret før båten nådde X. Så lenge en slik mulighet verken kan knyttes til det konkrete faktum eller hva man kan forvente ut fra alminnelig erfaring, framstår den som en teoretisk hypotese som man i og for seg aldri helt kan utelukke. Når dette er situasjonen ville det være nærliggende å sørge for en undersøkelse av hva som har funnet sted både under slepet til Cannes og i særlig grad under landtransporten fra Cannes til X. En slik undersøkelse ville neppe by på store problem, da det med letthet ville kunne bli avklart hvilke selskap og hvilke personer som her har vært involvert. Dette ville nok ha medført en viss utsettelse av saken med etterfølgende reassumering. Men det er tale om en alvorlig straffetiltale, som ville kunne forsvare dette.
- (65) Det kan imidlertid spørres om påtalemyndighetens opptreden har vært slik at terskelen for opplysningspliktens inntreden forhøyes, jf. min redegjørelse for Rt. 2005 side 907 avsnitt 44 om hva som skal til for at feilen kan få virkning der påtalemyndigheten selv burde ha tatt spørsmålet opp under hovedforhandlingen.
- (66) Fra forsvarersiden har det vært gjort flere henvendelser til påtalemyndigheten om å gjøre undersøkelser i Frankrike. Allerede før behandlingen i tingretten ble det av hovedetterforsker sendt e-post til selgeren med sikte på innhenting av ytterligere dokumentasjon, uten at det på det tidspunkt kom noe svar. Det ble også under tingrettens behandling av forsvarerne fremmet utsettelsesbegjæring med sikte på ytterligere undersøkelser i Frankrike, uten at tingretten fant grunn til å etterkomme begjæringen. Likeledes ble det i anken til lagmannsretten som en innvending mot saksbehandlingen påpekt at forsvarers begjæring om ytterligere etterforskning i Frankrike ikke var blitt etterkommet. Hensikten med en slik etterforskning ble av den ene forsvarer blant annet angitt å være "å få informasjon om hvem som har hatt ansvaret for båten etter havariet og eventuelt hvilke operasjoner/behandlinger båten/motoren har vært gjennom". Dette ble av den andre forsvareren nærmere konkretisert til spesielt å gjelde "det springende punkt – nemlig om bunnventilen var åpen eller lukket".
- (67) Når det gjelder eksosrøret, ble det i aktors brev til Borgarting lagmannsrett 10. januar 2013 med kopi til forsvarerne påpekt følgende:

"Det bemerkes også at slange til eksosrør ikke var kappet ved havariet i Frankrike. Det vises til bilde inntatt i rapport fra ingeniør Taviani sammenholdt med bilde tatt rett etter heving av båten i Norge. Videre vises til samme rapport, på side 5 hvor det fremkommer `særlig var rørene til gassutslipp fra motor og kjølevannsrør i god stand`.

Maurizio Taviani, Victoria Maritime Consulting, vurderte båten etter havariet i Frankrike.

Påtalemyndigheten mener at det ikke er behov for utsettelse av hovedforhandling idet saken vil bli tilstrekkelig opplyst. En motsetter seg dog ikke utsettelse med bevisopptak og eventuell sakkyndig dersom retten finner at det fremstår som nødvendig."

- (68) Det er også opplyst at påtalemyndigheten hadde gjort klart til avhør av daglig leder for verftet Monaco Marine, Mirko Lorentzi, som vitne for lagmannsretten om hva som hadde skjedd ved verftet. På dette tidspunkt forelå både dokumentasjon i form av rapport og bilder fra verftet, og verken partene eller lagmannsretten ønsket å høre vitnet. Det ble derfor frafalt.
- (69) Videre er det opplyst av aktor i påtegningsark at hun, med hensyn til hva som skjedde med båten i Cannes, spurte det sakkyndige vitnet om det var noen grunn til å kappe eksosrøret i forbindelse med transporten, noe den sakkyndige besvarte med et klart og utvetydig nei.
- (70) Ut fra det jeg her har redegjort for, er jeg kommet til at det ikke er grunnlag for å bebreide påtalemyndigheten for ikke å ha gjennomført nærmere undersøkelser om hva som kan ha skjedd med eksosrøret i Frankrike – verken ved verkstedet i Beaulieu sur Mer eller i Cannes – eller ved den videre transport til X. Det foreligger ingen indikasjoner på at kapping av eksosrøret vil ha noen fornuftig mening sett i sammenheng med de operasjoner som ble foretatt i forbindelse med transporten, og anmodningen fra forsvarernes side har vært holdt i relativt generelle vendinger uten nærmere konkretisering av hva en slik undersøkelse nærmere bestemt skulle gå ut på.
- (71) Et ytterligere moment er at saken i stor grad synes å ha vært konsentrert om hvorvidt bunnventilen var åpen eller lukket da båten ble sjøsatt i X. Dette var hovedfokuset i tingrettens dom. For lagmannsretten har i tillegg kjølevannsslangens beskaffenhet vært et sentralt tema. Det er verken i tingrettens eller lagmannsrettens dom spor av bevisføring omkring eksosrøret, noe som tyder på at det ikke har vært et sentralt tema. Jeg mener derfor at lagmannsretten i denne saken ikke hadde grunnlag for å slå seg til ro med at påtalemyndigheten ikke hadde foretatt undersøkelser av transporten av båten fra Frankrike til X. Forholdene ligger i dette tilfellet annerledes an enn i Rt. 1972 side 1218. Derimot burde det framstå som nærliggende at den tvil med hensyn til årsaksforholdet som lagmannsretten fant avgjørende for å avsi en frifinnende dom, ville kunne få en noe bedre avklaring ved ytterligere innhenting av bevis fra det franske verftet og det nederlandske transportselskapet.
- (72) Jeg er etter dette kommet til at lagmannsretten ikke har oppfylt sin plikt til å våke over at saken har blitt "fullstendig opplyst" når den frifant de tiltalte uten å sørge for at de forhold som lagmannsretten fant uklar, ble nærmere undersøkt. Selv om det kanskje generelt skal noe mer til ved saksbehandlingsfeil å oppheve til skade enn til gunst for tiltalte antar jeg at feilen kan ha hatt innvirkning på dommens innhold, jf. straffeprosessloven § 343 første ledd. Lagmannsrettens dom med ankeforhandling hva angår behandlingen av straffeloven § 272 første ledd må derfor oppheves. Opphevelsen omfatter i henhold til ankeerklæringen også lagmannsrettens dom for så vidt gjelder det sivile krav.
- (73) Jeg stemmer for denne

D O M :

Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves for så vidt gjelder domsslutningen punkt 1, 3, 4 og 6.

- (74) Dommer **Noer:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (75) Dommer **Indreberg:** Likeså.
- (76) Dommer **Øie:** Likeså.
- (77) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (78) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves for så vidt gjelder domsslutningen punkt 1, 3, 4 og 6.

Riktig utskrift bekrefte: